

УДК 378:37.048

Олена Веремчук

ORCID iD 0000-0003-2514-8733

старший викладач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи,
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. С. Бандери, 12, 33028 м. Рівне, Україна
porchuk@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ

Автором обґрунтовано необхідність формування професійної культури майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах. Представлено авторську позицію щодо змісту професійної культури документознавця та особливостей її формування у процесі професійної підготовки. На думку автора, досліджувана проблема опосередковано відображена у змісті професійної підготовки майбутніх документознавців і не має системного характеру. Відповідно запропоновано педагогічні умови, які б сприяли ефективному розв'язанню досліджуваної проблеми та удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: культура; педагогічні умови; професійна культура; професійна культура документознавця; професійна підготовка майбутніх документознавців.

Вступ. В умовах глобалізації та модернізації світової спільноти, до якої інтегрує Україна, актуалізується потреба у посиленні культуровідповідності вищої освіти, що має забезпечити підготовку фахівців як носіїв культури, спроможних до творчого використання її здобутків в обраній професійній галузі.

На важливості культуровідповідного розвитку особистості студента наголошують В. Андрущенко, І. Бех, В. Журавський, І. Зязюн, Ю. Фокін, А. Фурман.

Значущість культуровідповідності вищої освіти переконливо обґрунтовує В. Журавський, який вважає, що її зміст «полягає в тому, що з одного боку, вища освіта має певною мірою завершити процес засвоєння культурного поля українства, з іншого – вона має виступити в ролі ініціатора втілення в суспільство нових тенденцій, в яких адекватно відобразяться найвизначніші напрями розвитку сучасного світу» (Журавський В. С., 2003, с. 157).

У зазначеному контексті варто погодитися з думкою про те, що взаємодія освіти і культури є сьогодні «необхідним загальним фоном та в той же час змістом освіти» (Власенко О. В., 2013, с. 20) і передбачає формування особистості майбутнього фахівця як людини культури, отже, як зазначає В. Гриньова, духовно багатой, гуманної, творчої, незалежної особистості (Гриньова В. М., 2001, с. 2).

Це завдання є актуальним і для професійної підготовки майбутніх документознавців, які призначені оволодіти методами пошуку, переробки, збирання, збереження і використання інформації, створення документів та забезпечення документообігу в умовах соціокультурного середовища.

Розв'язання зазначеного завдання базується на глибоко розробленій теоретичній основі, представлений у численних працях стосовно сутності культури (А. Арнольдов, Е. Маркарян, В. Межуєв, Л. Могильний, В. Муляр, Ю. Плиська, В. Тугаринов), професійної культури як загальнонаукової проблеми (О. Аніщенко, С. Дружилов, В. Кочергін, Н. Миколаєнко, І. Сабатовська, Ю. Чернова, Н. Ничкало, О. Смирнова, Г. Соколова), професійної культури представників різних сфер трудової діяльності (М. Ананченко, Д. Аврамов, В. Безбородий, І. Герасимова, Н. Гончарова, Г. Золотова, А. Зюзько, Д. Калинин, В. Ковальчук, Н. Крилова, І. Михайличенко, А. Новиков, К. Островський, В. Сластьонін, С. Сливка, Т. Щеголева), зокрема професійної культури документознавців та її окремих аспектів (І. Баштанар, С. Дубова, Н. Гайсинюк, Р. Коканова, О. Матвієнко, Г. Малик, Н. Назаренко, Ю. Палеха, Ю. Романишин).

Отже, незважаючи на досить широку розробленість проблеми професійної культури в науковій літературі та доведену значущість потреби в формуванні професійної культури майбутніх фахівців під час їхньої професійної підготовки (С. Барсук, В. Гусак, І. Ісаєв, Ю. Колісник-Гуменюк, Н. Крилова, А. Міщенко, І. Модель, Н. Молоткова, В. Сластьонін, О. Хмельницька) досі недостатньо висвітленим є питання щодо її оптимального формування під час професійної підготовки майбутніх документознавців зокрема.

Мета статті полягає у висвітленні сутності професійної культури документознавця та особливостей її формування у ході професійної підготовки

майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу.

Важливість формування професійної культури у вищих навчальних закладах. Не викликає сумнівів, що процес та результат формування професійної культури майбутнього фахівця в особистісному контексті залежать від рівня сформованості загальної культури студента. У такому співвідношенні загальна культура особистості є тим базовим утворенням, що визначає основний зміст професійної культури та культурні засади діяльності в межах майбутньої професії, тоді як професійна культура характеризується ступенем оволодіння специфічним видом професійної діяльності, в якій реалізується культурний потенціал особистості фахівця.

Розглядаючи шляхи формування професійної культури у зазначеному контексті, В. Гусак особливо підкреслює необхідність гармонійної організації освітнього середовища вищого навчального закладу, яке б сприяло удосконаленню особистості студента, його мотивації щодо саморозвитку професійної культури через фасилітацію процесів усвідомленого активного професійно спрямованого навчання. Це, на думку дослідника, передбачає комплексне використання інноваційних педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання на засадах особистісно-орієнтованого підходу, що забезпечує суб'єкт-суб'єкту взаємодію викладача і студента, уможливує створення позитивного психологічного клімату на основі взаємодопомоги, взаємопідтримки та співтворчості (Гусак В. М., 2010, с. 71).

Обґрунтовуючи необхідність формування професійної культури майбутніх фахівців гуманітарного профілю, О. Хмельницька підкреслює той факт, що у розгляді можливостей успішної реалізації такого процесу дослідники здебільшого спрямовують увагу на розширення обсягу необхідних знань, зосередженого у змісті освіти.

Водночас варто погодитися з висловленою автором думкою про те, що відносно невисокий рівень професійної культури випускників вищих навчальних закладів зумовлений передусім недостатнім рівнем їхньої практичної підготовки. Як цілком слушно стверджує дослідниця: «Студентів у більшій мірі навчають знанням, навички та вміння залишаються невідпрацьованими, а останні найбільше цікавлять роботодавців. Знання, здобуті в процесі навчання, швидко застарівають. З'являються нові вимоги: навчання впродовж життя, яке має поєднуватись з творчістю, вмінням працювати у колективі і особистою відповідальністю за результати праці» (Хмельницька О. І., 2011, с. 164).

Відтак формування професійної культури має забезпечуватися як теоретичною, так і практичною підготовкою, базуватися на міждисциплінарних, інтегрованих вимогах до результату освітньої

діяльності. Це, як стверджує О. Власенко, «вимагає від учасників навчального і виховного процесів кардинально змінювати як мету, так і вектор змісту вищої освіти: від передання знань і вмінь предметного змісту до формування всебічно розвиненої особистості із життєвими та професійними компетентностями» (Власенко О. І., 2013, с. 21).

Поняття професійної культури документознавця. Враховуючи зазначену думку та беручи до уваги особливості професійної діяльності у галузі документознавства, предметом якої є документування, обробка, розповсюдження, зберігання документів у ході інформаційної діяльності, що реалізується з використанням ділових та інформаційних технологій, можна трактувати професійну культуру документознавця як інтегрований результат особистісного розвитку щодо сформованості загальної ерудиції, розумових і творчих потенціалів, ціннісного осягнення й практичного оволодіння професією, що уможливує усвідомлене, цілеспрямоване та відповідне вимогам професії виконання інформаційно-технологічної, документно-комунікаційної, інформаційно-аналітичної, інформаційно-управлінської діяльності, забезпечення процесів документування, а також спрямованості на особистісне самовдосконалення з метою забезпечення професійного зростання (Попчук О. В., 2013, с. 133).

Викладене засвідчує, що рівень сформованості професійної культури особистості залежить передусім від того, що вона знає про свою професію, на які цінності орієнтується, якими знаннями і уміннями вона володіє у контексті виконання професійної діяльності. У досягненні такого результату важливо, як слушно зазначає Е. В. Мінько, забезпечувати у ході навчально-виховного процесу розвиток усіх її компонентів, отже, приділяти увагу засвоєнню студентами як соціально-гуманітарних, так і професійно-орієнтованих дисциплін, а також виробленню професійних якостей (Мінько Э. В., Мінько А. Э., 2016, с. 85). Відповідно викликає небезпечний інтерес практичний аспект забезпечення вищими навчальними закладами процесу формування професійної культури.

Професійна культура у змісті професійної підготовки документознавця. Результати опрацювання документів, які регламентують зміст підготовки майбутніх документознавців, стали підставою для висновку про те, що досліджувана проблема отримала відображення у змісті професійної підготовки документознавців, який, однак, є дещо опосередкованим і не має системного характеру, оскільки:

- у комплексі дисциплін відсутні питання стосовно сутності професійної культури документознавця;
- питання, які стосуються тих чи інших аспектів професійної культури, розглядаються в контексті конкретних навчальних дисциплін і не узагальнюються, не інтегруються в єдине ціле.

Водночас варто підкреслити, що кожна з навчальних дисциплін містить у собі певні можливості для розкриття тієї чи іншої сторони професійної культури майбутніх документознавців, що уможлиблює формування певних її складових (знань, умінь, ціннісних орієнтацій щодо важливості культурного розвитку особистості студента). Проте бачиться проблематичним досягнення високих результатів професійної підготовки в цьому напрямі, оскільки в її змісті відсутня навчальна дисципліна, яка б об'єднала розрізнені знання, уміння, навички, погляди, переконання в єдину систему, отже, забезпечила єдність теоретичної та практичної підготовки майбутніх документознавців з духовною компонентою, що б уможливило засвоєння студентами ціннісних еталонів професійної діяльності, прийняття ними морально значущих регулятивів щодо її реалізації.

За таких обставин для забезпечення досягнення майбутніми документознавцями сутності цілісного феномена професійної культури, його значущості для особистості і суспільства, було б доцільним збагатити зміст професійної підготовки ціннісно-значущим навчальним матеріалом про професійну культуру документознавця та можливості її формування.

Зокрема підвищенню загальної та професійної культури студентів сприяв би спецкурс «Професійна культура документознавця» (Попчук О. В., 2013). Такий спецкурс бачиться спрямованим; по-перше, на засвоєння студентами змісту та структури професійної культури документознавця, кваліфікаційних вимог до професії документознавця, етичних принципів щодо професійної діяльності, норм професійної етики; по-друге, на формування умінь здійснювати діагностику рівнів сформованості професійної культури, підвищувати рівень особистісних досягнень у зазначеному напрямі професійного розвитку.

Вивчення документів, які визначають зміст виховання студентів дає підстави вважати, що завдання з формування професійної культури висвітлені в них переважно у контексті загальнокультурного розвитку особистості студента. Відповідно пріоритетним аспектом виховної роботи визначається орієнтація на вивчення та відтворення здобутків загальнолюдської та національної духовної культури, що зумовлює необхідність залучення студентів до культурного досвіду людства, освоєння професійно необхідних знань та оволодіння методами практичного їх застосування, виховання культури мислення, вироблення свідомого ставлення до праці, утвердження у свідомості моральних цінностей та спрямування до творчого, інтелектуального, духовного розвитку особистості.

Водночас слід констатувати недостатню готовність викладачів вищих навчальних закладів до формування професійної культури майбутніх

документознавців, що зумовлено низкою чинників, які перешкоджають ефективній реалізації цього напряму професійної підготовки, а саме: обмеженою обізнаністю з проблемою, низькою мотивацією стосовно необхідності особистісного внеску в розв'язання проблеми, відсутністю чіткості в постановці цілей і завдань стосовно розв'язання проблеми, певною обмеженістю досвіду з формування професійної культури (зокрема знань про зміст такої роботи, методи та форми організації навчально-виховного процесу для виконання досліджуваного завдання).

При цьому варто погодитися з І. Пальшковою, яка вказує на переважну зорієнтованість освітнього процесу вищого навчального закладу на знаннєвий характер професійної підготовки (Пальшкова І. О., 2011, с. 75). У сукупності з поєднано сформованими професійними ідеалами, слабкою мотивацією стосовно самостійного пошуку та осмислення інформації це становить суттєву перепону для успішного формування професійної культури майбутніх фахівців.

Отримані висновки спонукають до пошуку таких умов формування досліджуваного феномена, які б уможливили перетворення принципу зв'язку навчання з практикою з декларації на реальність і забезпечили вироблення системи міцних знань, сприяли підвищенню пізнавальної активності студентів, удосконаленню системи саморегуляції, виробленню досвіду професійної діяльності.

Висновки. У підсумку зазначимо, що в змісті професійної підготовки майбутніх документознавців присутній культурологічний компонент, пов'язаний із формуванням їхньої професійної культури. Проте досліджувана проблема дістала в ньому лише часткове відображення. Зважаючи на зазначені обставини, а також на відсутність у вищих навчальних закладах системи у плануванні та здійсненні навчально-виховної роботи з формування професійної культури майбутніх документознавців, відсутність достатнього досвіду та вмотивованості викладачів відносно такої роботи, бачиться проблематичним досягнення високих результатів у реалізації досліджуваного напряму професійної підготовки.

Удосконаленню цієї складової навчально-виховного процесу та ефективності формування професійної культури майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах, на наш погляд, сприятимуть такі педагогічні умови, як:

- 1) збагачення та аксіологізація змісту професійної підготовки щодо професійної діяльності та професійної культури документознавця (поетапне здійснення змістового наповнення професійної підготовки майбутніх фахівців питаннями щодо їхньої професійної культури: на ознайомлювально-спонукальному етапі доповнити такими питаннями зміст навчального курсу «Вступ до фаху» з метою ознайомлення студентів з особливостями й

цінностями професійної діяльності та професійної культури документознавця; на пізнавально-спрямувальному етапі з метою інтеграції отриманих знань та якостей ввести спецкурс «Професійна культура документознавця; на практико-орієнтованому етапі з метою розширення практичного досвіду майбутніх документознавців провести тренінг креативності, а також ввести завдання, спрямовані на вдосконалення професійної культури, до програм практик);

2) забезпечення полісуб'єктної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу на засадах суб'єкт-суб'єктної співактивності (орієнтуватися на діалогічні відносини, зворотний зв'язок та співпрацю викладача зі студентами та між студентами);

3) забезпечення функціональної повноти процесу формування професійної культури майбутніх документознавців шляхом збагачення традиційних форм і методів навчання і виховання нетрадиційними різновидами (використовувати у ході формування професійної культу-

ри разом з традиційними інноваційні активізуючі форми (проблемна лекція, лекція вдвох, лекція-конференція, лекція-прес-конференція, семінар-дискусія, семінар-тренінг, семінар-бесіда, семінар-гра, семінар-дослідження, навчальна фірма) та методи (імітаційні (розв'язання ситуаційних завдань, вправи-дії за інструкцією, виконання індивідуальних завдань, кейс-метод, дидактичні ігри), евристична бесіда, навчальна дискусія, імітаційні (ігрові та неігрові) та дослідницькі методи, генетико-моделюючий метод)).

При цьому слід зауважити, що упровадження таких педагогічних умов має відбуватися у взаємозв'язку й одночасно.

Успішність формування професійної культури майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах залежить значною мірою від оптимального добору методичних параметрів навчального процесу та розв'язання питання щодо якості взаємодії між його учасниками, що потребує подальшого вивчення.

Література

1. Власенко О. Роль освіти і культури у формуванні професійної особистості / О. Власенко // Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців : зб. наук. пр. молодих науковців / за ред. О. І. Березюк, О. М. Власенко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – С. 2–21.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний і методичний аспекти) : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Валентина Миколаївна Гриньова. – К. : Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 2001. – 45 с.
3. Гусак В. М. Шляхи формування професійної культури майбутніх соціальних працівників в умовах університету / В.М. Гусак // Наукові праці. Сер. : Педагогіка. – 2010. –Т. 136. – Вип. 123. – С. 69–73.
4. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
5. Минько Э. В. Профессиональные культура и стиль преподавания в высшей школе / Э. В. Минько, А. Э. Минько // Вестник высшей школы. – 2016. – Вип. № 2 (февраль). – С. 83–89, DOI: <http://dx.doi.org/10.20339/AM.02-16.083>.
6. Пальшкова І. О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя : навч. посіб. / І. О. Пальшкова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 192 с.
7. Попчук О. В. Професійна культура документознавця : навч.-метод. посіб. / О. В. Попчук; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2013. – 80 с.
8. Попчук О. В. Професійна культура документознавця: сутність феномена / О. В. Попчук // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. – Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2013. – № 1. – С. 128–134
9. Хмельницька О. І. Актуальні проблеми формування професійної культури студентів гуманітарних факультетів / О. І. Хмельницька // Духовність особистості: методологія, теорія, практика. – 2011. – № 6 (47). – С. 162–168.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ДОКУМЕНТОВЕДОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Веремчук Елена, старший преподаватель кафедры документальных коммуникаций и библиотечного дела, Ровенский государственный гуманитарный университет, ул. С. Бандеры, 12, 33028 г. Ровно, Украина, porchuk@ukr.net

Автором обоснована необходимость формирования профессиональной культуры будущих специалистов, в частности документоведов, в высших учебных заведениях. Представлена позиция автора относительно содержания профессиональной культуры документоведа и особенностей ее формирования в процессе профессиональной подготовки в вузе. По мнению автора, исследуемая проблема косвенно отражена в содержании

профессиональной подготовки документоведов и не имеет системного характера. Соответственно предложены педагогические условия, способствующие эффективному решению исследуемой проблемы и совершенствованию профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: культура; педагогические условия; профессиональная культура; профессиональная культура документоведа; профессиональная подготовка документоведов,

FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE OF THE FUTURE DOCUMENTATION EXPERTS IN HIGHER EDUCATION: THE CONTENT ASPECT

Veremchuk Olena, senior lecturer of documentary communications and librarianship, Rivne State University of Humanities, S. Bandera street 12, 33000 Rivne, Ukraine, popchuk@ukr.net

In the proposed article grounds the necessity of formation of professional culture of the future experts in particular of the future of a documentation expert in higher educational institutions, which becomes important in the context of strengthening the culture in accordance aspect of their training. Reveals the urgency of forming the professional culture of the future experts in the conditions of higher education institutions is developed and revealed this issue in the scientific literature in the article.

The author's position is submitted by in the content of professional culture of a documentation expert. The author taking into account the views of scientists and the features of professional work of documentation experts by gives interpretation of the term «professional culture of a documentation expert». There are basic aspects of the features of formation of professional culture of the future of documentation experts in higher education in this article.

According to the author, this problem is indirectly reflected in the content of a professional training a documentation expert and has not a systemic nature. This study confirms the documents regulating the content of training of the future of documentation experts.

The author proposed pedagogical conditions of to promote to the efficient resolution of this problem under this investigation. These are important pedagogical conditions for the professional training of future specialists and implementation of these pedagogical conditions can be in the professional training if these are to occur to simultaneously and in the interconnection.

Keywords: culture; pedagogical conditions; professional culture; professional culture of a documentation expert; professional training of are documentation experts.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2016

Прийнято до друку 27.10.2016